

Historijska traganja. Sarajevo: Institut za istoriju, 2010, br. 5, 278 str.

Tematski brojevi većine publikacija posvećenih zaslužnom pojedincu uglavnom boluju od patetike, obično neiskrene, *glorifikacije* pokojnika, čija je *veličina*, bez obzira na oblast kojom se bavio, otkrivena tek nakon smrti. Takvih primjera nekritičkog veličanja *djela i lika*, čija navodna *grandioznost* i *epohalnost opusa* traje samo dok se štamparska boja prigodne publikacije ne osuši, prepune su police naših biblioteka. Hagiografija *post mortem* postaje nova i masovna disciplina u okviru društvenih nauka, pogotovo ako se radi o *istorijskim ličnostima* iz politike južnoslavenskih prostora. Nikad više *gorostasa*, a manje stvarnih rezultata. U takvim intelektualnim prevarama sudjelujemo i mi opravdavajući se onom latinskom „*O mrtvima samo najbolje*“.

U spomen publikacijama ima i onoga Andrićevskoga, *prokletaavlijskoga*: „*Ljudi koji popisuju zaostavštinu iza pokojnika imaju neki naročiti izgled. Oni su predstavnici pobjedničkoga života koji ide svojim putem, za svojim potrebama. Nisu to lepi pobjednici. Sva im je zasluga u tom da su nadživeli pokojnika.*“ Živi sude o mrtvima. Površno, reda radi, po dobrim čaršijskim običajima nezamjeranja i bez stvarne mjere. Neukusno. Pretenciozno. Autorica ovih redova je u prvoj verziji navela u fusnoti poduži spisak ovakvih spomen-publikacija. Onda ih je prekrizila. Jednu neukusnost pobijati drugom je – neukusno.

Hvala Bogu pa polugodišnji časopis *Historijska traganja* broj 5 Instituta za istoriju u Sarajevu, posvećen prof. dr. Borisu Nileviću, direktoru Instituta, nije upao u ovakvu zamku i izbjegao je mlaku vodu stereotipa zahvala iz dnevnih novina. Možda i zato ili baš zato što Boris Nilević nije zaslužio jeftinu glorifikaciju. Naprotiv, spomen-broj *Historijskih traganja* daje pravu sliku o Borisu Nileviću, kao čovjeku i naučniku bez superlativa i neiskrenosti.

Časopis je podijeljen na dva dijela: prvi donosi izbor iz bibliografije prof. dr. Borisa Nilevića, a drugi predavanja u spomen na našeg Borisa, sa Tribine Instituta za istoriju u Sarajevu. Kolege – dr. Enes Pelidija, dr. Salih Jalimam i dr. Ibrahim Karabegović kratko su se, ali toplo, osvrnuli na dugogodišnje druženje i razgovore sa Borisom.

Izbor iz bibliografije u potpunosti dokazuje sve ono što su autoritativno, naučno utemeljeno i sa osjećajem mjere i kolegijalnoga poštovanja o Borisu rekli: Hu-

snija Kamberović, Seka Brkljača, Ibrahim Karabegović, Esad Kurtović, Nedim Rabić, Elmedina Kapidžija, Salih Jalimam, Vera Katz, Enes Pelidija, Ibrahim Spahić i Muhidin Pelešić.

Historičar srednjovjekovne Bosne Boris Nilević imao je osjećaj za detalj, ali i hrabrost da obradi ono što su drugi povjesničari smatrali nevažnim, sitnim i nebitnim. Pisao je o glumcima, o pozorišnoj prošlosti medievalne Bosne, o zaboravljenim ili prešućenim slikarima, o srednjovjekovnom bosanskom dinaru, o bosanskom građaninu, o bosanskom biću, pa do velikih tema kao što je magistarski rad “Posljednji Pavlovići”, koji, naglasio nam je dr. Esad Kurtović, predstavlja prvi naučni angažman Borisa Nilevića. Što se tiče njegovog životnog djela “Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini do obnove Pečke patrijaršije 1557. godine”, Seka Brkljača je u svom prilogu analitički i pedantno naglasila autorovu težnju da sagleda “povijest Bosne i Hercegovine u širokom vremenskom rasponu, koja svojim vjersko-kulturnim dometima i svijetlim trenucima nije tako mračna kako je najveći dio tradicija veže za to doba”.

Boris je iza sebe ostavio ukupno 112 naslova, što je pronašao i prebrojao dr. Esad Kurtović. Taj popis bit će značajan doprinos jednoj budućoj sveobuhvatnoj bibliografiji saradnika Instituta za istoriju. Ocjenu i mjesto Borisa Nilevića u bosanskohercegovačkoj historiografiji odredili su kompetentni autori koji su objavili svoje radove u *Historijskim traganjima br. 5*.

Nedim Rabić je predstavio Nilevićeve analize odnosa Bosne i Srbije tokom vladavine bosanskog bana Stjepana II Kotromanića. Geografska pozornica tih odnosa bila je, po autorovim riječima, Humska zemlja, koju je 1326. godine osvojio Stjepan II Kotromanić. Mlada saradnica Instituta za istoriju Elmedina Kapidžija osvijetlila nam je dilemu o vjerskoj politici “Sremskog kralja” Dragutina, čija se ličnost veže za dolazak franjevaca u Bosnu, a riječ je o vladaru koji potječe iz pravoslavnog okruženja.

Dr. Vera Katz predstavila je svu raznovrsnost tema koje je Boris objavljivao u obnovljenom časopisu „Bosanska vila“. Iako nas melje svakodnevnica, pa nemamo vremena, prelistajmo „Bosansku vilu“. Borisovi članci će nas obogatiti. Ibrahim Spahić je podsjetio na Borisov politički angažman u Građanskoj demokratskoj stranci (GDS) karakterizirajući to kao njegov angažman na “promociji i ozdravljenju građanskog društva”.

Kao bibliotekar Instituta za istoriju u Sarajevu, u okviru svoga posla, znam da su radovi Borisa Nilevića veoma traženi od maturanata, studenata i građana – čitaoca, koji se obraćaju Biblioteci Instituta. Po nekim internim statistikama, Boris pripada grupi najtraženijih autora Biblioteke Instituta uopće. To je pokazatelj koji, ako nađe svoga tumača, može da ponešto kaže o djelu Borisa Nilevića. Ono je, usudujem se reći iz bibliotekarskoga ugla, prihvaćeno kod običnoga čitaoca, kod rastućeg

broja čitatelja entuzijasta koji se interesuju za davnu istoriju Bosne. Jedan mlađi čitatelj mi je rekao da je, otprilike, kod Borisa sve jasno, nema nikakvih zavrzlama, da piše rečenicu tako da se odmah razumije, ima glavu i rep, da naslovi njegovih rado-va plaše čitaoca samo dok ih ne počne čitati.

Čovjek od stila, u sebi je onako tanak i visok imao nešto prefinjeno aristokratsko, morao je imati takav isti stil u govoru i pisanju. (Neko je rekao da podsjeća na neke naše stare profesore, koji odavno nisu s nama.) Širok, ljubazan, korektan, uvijek je svoju intelektualnu superiornost stavljao u oblandu argumenata, pazeći da ne uvrijedi sagovornika, posebno u žučnim raspravama. Bio je boem. Dobri duh kafane. Za katedrom ozbiljan, argumentovan, vrstan predavač, u kafani duhovit, drag, uvijek sa radošću sretan sagovornik i sudrug. To nisu bile dvije odvojene ličnosti, jedna ujutro, druga poslije podne. Jednostavno, bio je čarobnjak koji je čak i mane pretvarao u benefite. Dostojanstven i hrabar u svakom momentu života. I u ona strašna vremena pred rat i u užasu rata Boris Nilević se borio onako kako je najbolje znao – perom. Branio je Bosnu, zapravo, branio je civilizacijske vrijednosti zajedničkog života. Borio se za svoj sarajevski pogled na svijet. Između obilja *balkanske krčme* na Palama, Boris je svjesno i bez kolebanja izabrao glad, zimu, bliske eksplozije granata, prisilnu apstinenciju u rodnom Sarajevu. Muhidin Palesić je to nazvao “*herojstvom usamljenika u gustom previrućem procjepu vremena koji imenujemo čovjekovim životom*”.

* * *

Još jedna crtica o Borisu, koja, sticajem okolnosti, nije mogla ući u memorijalni broj *Historijskih traganja*. Mislim da zaslužuje da ne bude prešućena. Moj mali subjektivni prilog budućim biografima. Boris-direktor tri puta me je primao na posao. Na razrušenoj ulici Kralja Tomislava, treće ratne godine, srećem kolegu sa fakulteta Enesa Pelidiju. Požalim se da najvjerovatnije ostajem bez posla, jer ne mogu pretrčavati plato Kovača (Stari grad) na putu prema mojoj školi, a status „na čekanju“ ne postoji. Enes samo kaže: “*Javi se Borisu!*”. Direktor Boris i Nejra Krilić, pravnica-sekretar Instituta, pitaju da li ću pristati i moći raditi u polumraku i na sibirskoj hladnoći prizemlja Instituta. Mislila sam da je to mnogo bolje od nerada. Tako 31. maja/svibnja 1994. postajem, prvi put, stručni saradnik - bibliotekar u Institutu. Zadatak, između ostaloga, bio je da knjige branim od očajnika koji provaljuju u Biblioteku i knjige koriste kao – gorivo. Dva mjeseca kasnije Boris mi dozvoljava da preko Igmana, *Plavim putem*, izvedem slabokrvno pothranjeno dijete u Dalmaciju. Nakon pozdrava dodaje: “Vrati nam se”. Iz Brista ne mogu natrag, Igman je ponovo blokiran. Plavi put bio je slobodan cijelih osam dana. Vraćam se u Sarajevo 16. novembra/studenog 1996. kada su ključari rata zasjeli u Dejtonu. Boris me ponovno prima na posao, kao da je 15 mjeseci moga odsustva bilo – 15 dana. Naša mini-

starstva 1997. godine ukidaju sve invalidske pogodnosti, kao što je četverosatno radno vrijeme. Birokratija je neumoljiva, ili raditi osam sati ili otkaz. Boris me po treći put prima na posao i kaže: “*Radi kao do sada četiri sata, ili koliko možeš u ovakvim kazamatskim uvjetima*”. Godinu dana kasnije, u zimu 1998, nebo kao da je pobrkalo godine. Snijeg je padao u ogromnim količinama. Boris, bukvalno sam zapamtila njegove riječi, kaže: “*Kao direktor Instituta naređujem Ti da ne dolaziš na posao po ovakvom kijametu*”.

Ipak, od patetike je teško pobjeći. Ali, ovaj put ona je barem iskrena i puna stvarne zahvalnosti. Drugi naš rano preminuli kolega i prijatelj dr. Kemal Bakaršić jednom prilikom je rekao: “*Ako postoji raj, tamo mora biti jedna dobra biblioteka.*” Ja vjerujem i znam da postoji i da su Boris i Kemo tu negdje. Možda će i mene ponovo primiti ■

Gina Zorabdić

GODIŠNJAK za društvenu istoriju. god. XVI, sveske 1-3. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju, 2009, 315 str.

Udruženje za društvenu istoriju iz Beograda objavilo je tri sveske *Godišnjaka* za 2009. godinu sa radovima koji daju nove impulse za razmišljanje i pisanje o različitim historijskim temama. U svakoj svesci su tri rubrike: **Studije** (Essays), **Iz istraživanja** (Researches) i **O idejama i knjigama** (On ideas and books), sa ukupno 315 stranica, na kojima nude mnoštvo zanimljivih tema, novih metodoloških pristupa, znanstvenih saznanja, ideja i važnih informacija.

U rubrici **Studije** objavljena su tri rada, u svakoj svesci po jedan. U prvoj svesci Snežana Dimitrova u studiji slučaja ispituje traumatično polje prošlosti i refleksiju u sjećanju na rat. Govoreći o izvršenju smrtnih kazni nad vojnicima u Prvom svjetskom ratu, koristi metode psihoanalize na primjeru dramskih i prozних tekstova bugarskog pisca Nenča Ilijeva primjenjujući multidisciplinarni pristup istraživanju historije. U njenoj studiji pod naslovom “*The Soldier’s Death Sentence (1915-1918): Trauma, Archives, and Witness (A case study of N. Iliev’s unpublished war plays and published war short stories)*” korišteni su, osim arhivskih vrela, i književna djela, kojima se željelo mnogo toga pokazati, kako nesvjesnog tako i podsvjesnog. U drugoj svesci Luis Reis Torgal na teorijski način nastoji definirati režim u Portu-